

Naturbruksprogrammet

UPPFÖLJNING AV GYMNASIESKOLAN 2019

Denna publikation är ett utdrag ur Skolverkets rapport "Uppföljning av gymnasieskolan 2019". Rapporten publiceras årligen och finns i sin helhet i Skolverkets publikationsdatabas.

Förklaringar och definitioner av måtten i tabellerna finns i Skolverkets rapport "Uppföljning av gymnasieskolan 2019".

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri PDF från Skolverkets webbplats: skolverket.se/publikationer

Grafisk produktion: AB Typoform
Omslagsbild: Getty Images

Skolverket, Stockholm 2019

Naturbruksprogrammet

Efter examen från naturbruksprogrammet ska eleverna ha de kunskaper som behövs för att arbeta inom naturbrukssektorn med växter, djur, mark, vatten eller skog. Inom programmet ska eleverna också ges möjligheter att läsa kurser som förbereder för högskolestudier inom naturvetenskap, främst med koppling till naturbruk. Programmet har fyra inriktningar: *djur, lantbruk, skog* samt *trädgård*.

Elever på programmet

Hösten 2018 var det 3 240 elever som påbörjade studier på programmet. Totalt är det under innevarande läsår 8 835 elever som läser på programmet varav 298 lärlingar.

Andelen elever som är kvar på programmet efter ett år är 91 procent. Andelen som slutfört gymnasieutbildningen med examen från samma program tre år senare är 72 procent. De flesta elever som har lämnat programmet efter ett år har gått till ett annat yrkesprogram. De elever som har lämnat programmet efter två år har antingen bytt till ett annat yrkesprogram eller är inte längre registrerad i gymnasieskolan.

Av de elever som påbörjade programmet 2015 är det 79 procent som har slutfört en gymnasieutbildning med examen eller studiebevis om minst 2 500 poäng tre år senare. Av dessa är det 73 procentenheter som har fullföljt med examen. Av de elever som slutförde programmet 2018, oavsett startår, med examen eller studiebevis om minst 2 500 poäng var det 90 procent som slutförde med examen. Det var 55 procent som läste utökat program och 48 procent som läste in grundläggande behörighet.

Av den andra kullen elever som lämnade programmet med examen var det ett år efter avslutade studier 35 procent av ungdomarna som hade en etablerad position på arbetsmarknaden medan 16 procent var studerande.

Tabell 62. Elever på naturbruksprogrammet.

	Läsår 2011/12	Läsår 2012/13	Läsår 2013/14	Läsår 2014/15	Läsår 2015/16	Läsår 2016/17	Läsår 2017/18	Läsår 2018/19
Sökande och nybörjare								
Antal förstahandssökande	3 646	3 074	2 771	2 813	3 079	3 199	3 295	3 542
Andel (%) av förstahandssökande alla nationella program	3	2,8	2,6	2,7	2,9	2,9	2,8	2,8
Antal nybörjarelever i år 1	2 710	2 453	2 361	2 404	2 440	2 609	2 619	2 847
Andel (%) nybörjare	82,8	84,1	84,1	87,5	86,5	88	87,1	88,3
Genomsnittligt meritvärde från grundskolan	192	193,5	197,5	199,8	202,1	205,6	209,4	211,4
Andel (%) elever i år 1...								
av hela elevkullen	2,5	2,3	2,3	2,3	2,3	2,1	2,2	2,3
på nationella program	3	2,9	2,9	2,9	3	3	3	3,0
på yrkesprogram	7,9	8	8,1	8,3	8,9	9,1	9	8,9
Antal elever på programmet...								
varav antal elever i år 1	3 280	2 930	2 807	2 765	2 845	2 998	3 027	3 240
varav antal elever i år 2	-	3 064	2 706	2 600	2 560	2 652	2 803	2 846
varav antal elever i år 3	-	-	3 034	2 673	2 562	2 534	2 584	2 749
Totalt antal elever samtliga år	3 280	5 994	8 547	8 038	7 967	8 184	8 414	8 835
Antal lärlingar*	42	110	199	195	220	315	315	298
Fördelningar								
Andel (%) kvinnor	68,9	68,2	67,8	67,1	66,7	67,5	68,2	68,5
Andel (%) män	31,1	31,8	32,2	32,9	33,3	32,5	31,8	31,5
Andel (%) svensk bakgrund	96,4	95,7	95,2	94,6	94,4	94	94,1	94,1
Andel (%) utländsk bakgrund	3,6	4,3	4,8	5,4	5,6	6	5,9	5,9
Andel (%) offentlig huvudman	55,9	54,8	53,5	51,1	47,4	45,4	43,8	43,1
Andel (%) enskild huvudman	44,1	45,2	46,5	48,9	52,6	54,6	56,2	56,9
Andel (%) föräldrar med högst gymnasial utbildning	62,7	61,1	60,2	59	57,5	56,2	54,7	52,9
Andel (%) föräldrar med eftergymnasial utbildning	37,3	38,9	39,8	41	42,5	43,8	45,3	47,1

* Från och med läsåret 2018/19 beräknas antalet lärlingar baserat på skolverkets elevstatistik.

Tabell 63. Elever med registrerad inriktning i år 3 på naturbruksprogrammet.

	Läsår 2013/14	Läsår 2014/15	Läsår 2015/16	Läsår 2016/17	Läsår 2017/18	Läsår 2018/19
Totalt antal elever med registrerad inriktning i år 3	2 900	2 562	2 448	2 429	2 474	2 628
Andel (%) av eleverna i år 3	95,6	95,8	95,6	95,9	95,7	95,6
Djur antal elever	1 866	1 628	1 502	1 505	1 470	1 605
Andel (%) av eleverna	64,3	63,5	61,4	62	59,4	61,1
Andel (%) av kvinnorna	86,9	86,2	82,8	81,7	78,7	78,2
Andel (%) av männen	15,1	13,9	17,1	19,9	20,3	20,6
Lantbruk antal elever	468	419	453	458	511	517
Andel (%) av eleverna	16,1	16,4	18,5	18,9	20,7	19,7
Andel (%) av kvinnorna	8,4	9,7	12,3	12,6	15,4	15,5
Andel (%) av männen	33	30,8	31,4	32,2	31,2	29,4
Skog antal elever	487	460	451	439	453	463
Andel (%) av eleverna	16,8	18	18,4	18,1	18,3	17,6
Andel (%) av kvinnorna	2,4	2,7	3,7	4,9	4,8	4,9
Andel (%) av männen	48,2	51,4	48,8	46,1	45,8	47,6
Trädgård antal elever	79	55	42	27	40	43
Andel (%) av eleverna	2,7	2,1	1,7	1,1	1,6	1,6
Andel (%) av kvinnorna	2,3	1,4	1,2	0,8	1,1	1,4
Andel (%) av männen	3,6	3,9	2,8	1,8	2,7	2,3

Programmets spridning i landet

Tabell 64. Naturbruksprogrammets spridning i landet, år 1.

	Läsår 2011/12	Läsår 2012/13	Läsår 2013/14	Läsår 2014/15	Läsår 2015/16	Läsår 2016/17	Läsår 2017/18	Läsår 2018/19
Antal skolkommuner där programmet finns i år 1	86	80	78	73	72	77	72	74
Antal skolenheter som har programmet i år 1	-	107	101	98	97	102	96	98
varav offentlig huvudman	-	50	45	43	41	42	38	39
varav enskild huvudman	-	57	56	55	56	60	58	59

Elevflöden i programmet

Tabell 65. Andel (%) elever på naturbruksprogrammet som avbryter, byter från samt slutför programmet

		Nybörjare 2011	Nybörjare 2012	Nybörjare 2013	Nybörjare 2014	Nybörjare 2015	Nybörjare 2016	Nybörjare 2017
Antal nybörjare		2 710	2 453	2 361	2 404	2 440	2 609	2 619
Efter ett år	Elever kvar på samma program	89,9	89,2	90,4	89,9	91	90,9	91,1
	Bytt till (annat) yrkesprogram	4,5	4,2	3,6	4	3,4	3,1	3,4
	Bytt till högskoleförberedande program	3,5	3,3	3,1	2,6	2,4	2,8	2,0
	Bytt till introduktionsprogram	1,4	1,7	1,3	1,2	1,5	1,4	1,1
	Ej registrerad i gymnasieskolan	0,7	1,6	1,5	2,2	1,6	1,8	2,4
Efter två år	Elever kvar på samma program	86,6	87,1	87,5	86,4	88,4	88,3	
	Bytt till (annat) yrkesprogram	4,8	4,5	4	4,7	3,6	3,5	
	Bytt till högskoleförberedande program	4,3	3,5	3,6	3	2,9	3,0	
	Bytt till introduktionsprogram	1,6	1,5	1,4	1,5	1,3	1,2	
	Ej registrerad i gymnasieskolan	2,7	3,4	3,5	4,4	3,9	4,0	
Efter tre år	Andel (%) med examen från samma program	64	69,2	70,9	70,3	71,6		

Tabell 66. Studieresultat och etablering på arbetsmarknaden för elever på naturbruksprogrammet

		Examensår 2014	Examensår 2015	Examensår 2016	Examensår 2017	Examensår 2018
Studieresultat	Antal elever som har avslutat gymnasieskolan på programmet	2 520	2 359	2 239	2 237	2 294
	Andel (%) som har lämnat programmet med examen	83,1	88,1	88,8	89,5	89,5
	Andel (%) med grundläggande behörighet	46,6	48	48,2	47,7	47,9
Ett år efter avslutade gymnasiestudier	Andel (%) etablerade på arbetsmarknaden	31,3	35,0			
	Andel (%) studerande	16,9	16,2			

Tabell 67. Genomströmning för nybörjarelever på naturbruksprogrammet ht 2015, resultat efter tre års studier.

	Antal nybörjare ht 2015	Total andel (%) avgångselever	Andel (%) med examen	Andel (%) med studiebevis (ej examen)	Andel (%) som slutfört utbildningen inom samma program	Andel (%) kvar i gymnasieskolan hösten 2018
Nationella program totalt	85 674	82,5	76,1	6,4	79,8	8,0
Yrkesprogram totalt	25 432	78,7	72,0	6,7	76,7	8,6
Naturbruksprogrammet	2 440	78,9	72,7	6,2	77,7	9,7
Kvinnor	1 616	77,4	72,6	4,8	76,1	11,3
Män	824	81,7	72,7	9,0	80,8	6,6
Svensk bakgrund	2 325	79,4	73,2	6,2	78,2	9,5
Utländsk bakgrund	114	69,3	62,3	7,0	68,4	14,0
Offentlig huvudman	1 051	77,4	70,2	7,1	76,1	9,5
Enskild huvudman	1 389	80,0	74,5	5,5	78,8	9,8
Föräldrarnas högsta utbildningsnivå						
– eftergymnasial	1 043	81,2	76,4	4,8	79,7	9,8
– gymnasial	1 361	77,6	70,4	7,2	76,6	9,3

Tabell 68. Studieresultat för elever som har avslutat gymnasieskolan på naturbruksprogrammet vt 2018.

	Antal elever	Därav: Andel (%) med examen	Andel (%) med studiebevis (ej examen)	Andel (%) med utökat program	Andel (%) med grundläggande högskolebehörighet	Genomsnittlig betygspoäng
Nationella program totalt	81 536	90,4	9,6	30,6	73,0	14,3
Yrkesprogram totalt	25 968	88,4	11,6	39,9	34,3	13,2
Naturbruksprogrammet	2 294	89,5	10,5	55,3	47,9	14,1
Kvinnor	1 485	91,6	8,4	60,9	57,4	14,5
Män	809	85,5	14,5	45,0	30,4	13,3
Svensk bakgrund	2 169	89,8	10,2	54,7	47,5	14,1
Utländsk bakgrund	122	83,6	16,4	65,6	53,3	13,3
Offentlig huvudman	1 022	86,7	13,3	47,5	32,7	14,0
Enskild huvudman	1 272	91,7	8,3	61,6	60,1	14,2
Föräldrarnas högsta utbildningsnivå						
– eftergymnasial	1 021	92,1	7,9	65,0	56,1	14,5
– gymnasial	1 240	87,5	12,5	47,1	41,0	13,8

Kvinnor och män på programmet

Av eleverna på programmet är det 69 procent kvinnor. Sedan 2011 har andelen kvinnor på programmet sjunkit något för att sedan stiga till den ursprungliga nivån. Kvinnorna väljer i störst utsträckning, 78 procent, att läsa inriktningen *djur* medan männen på programmet i störst utsträckning, 48 procent, läser inriktningen *skog*. Andelen kvinnor som läser inriktningen *djur* har minskat sedan 2011 medan andelen kvinnor på inriktningen *lantbruk* har ökat.

Av de elever som påbörjade studier på programmet 2015 var det 73 procent av kvinnorna och lika stor andel av männen som tre år senare erhöll en examen.

Kvinnor som slutförde sina studier på programmet 2018 med antingen examen eller studiebevis om minst 2 500 poäng hade till 61 procent läst utökat program och till 57 procent läst in grundläggande behörighet. Bland männen var det 45 procent som läst utökat program och 30 procent som läst in grundläggande behörighet.

Enskild och offentlig huvudman

Programmet finns på 98 skolenheter i 74 skolkommuner. Det är 60 procent av skolenheterna som har enskild huvudman och 57 procent av eleverna läser hos dessa. Andelen elever som läser hos enskild huvudman har ökat sedan 2011 och andelen fristående skolenheter likaså.

Av de elever som påbörjade studier på programmet 2015 var det 75 procent av eleverna hos enskild huvudman som tre år senare erhöll en examen och 70 procent av eleverna hos offentlig huvudman.

För elever som har lämnat gymnasieskolan från programmet hos enskild huvudman 2018 med antingen examen eller studiebevis om 2 500 poäng är det 62 procent av eleverna som har läst utökat program och 60 procent som har läst in grundläggande behörighet. För elever som slutfört programmet hos offentlig huvudman är det 48 procent som har läst utökat program och 33 procent som har läst in grundläggande behörighet.

Svensk eller utländsk bakgrund

Det är 6 procent av eleverna på programmet som har utländsk bakgrund. Andelen har ökat sedan 2011 men legat stilla de senaste tre åren. Det är en större andel av eleverna med svensk bakgrund, 73 procent, som lämnar gymnasieskolan med examen tre år efter påbörjade studier på programmet än elever med utländsk bakgrund, 62 procent. För de elever som slutförde sin gymnasieutbildning på programmet 2018 med examen eller studiebevis om minst 2 500 poäng var det 55 procent av eleverna med svensk bakgrund som hade läst utökat program och 48 procent som hade läst in grundläggande behörighet. För elever med utländsk bakgrund var det 66 procent som hade läst utökat program och 53 procent som hade läst in grundläggande behörighet.

Föräldrar med gymnasial eller eftergymnasial utbildning

Det är 47 procent av eleverna på programmet vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning. Andelen har ökat sedan 2011 då den var 37 procent. Det är en större andel av eleverna vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning, 76 procent, som lämnar gymnasieskolan med examen tre år efter påbör-

jade studier på programmet än elever vars föräldrar som högst har en gymnasial utbildning, 70 procent. För de elever som slutförde sin gymnasieutbildning på programmet 2018 med examen eller studiebevis om minst 2 500 poäng var det 65 procent av eleverna vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning som hade läst utökad program och 56 procent som hade läst in grundläggande behörighet. För elever vars föräldrar som högst har en gymnasial utbildning var det 47 procent som hade läst utökad program och 41 procent som hade läst in grundläggande behörighet.

Kommentar om naturbruksprogrammet

Stora skillnader mellan programmets inriktningar

Naturbruksprogrammet har idag fyra inriktningar; *djur*, *lantbruk*, *skog* och *trädgård*. Dessa inriktningar skiljer sig sinsemellan mycket åt. Vårt att lyfta fram är även att inriktningarnas uppdelning och namnsättning inte helt speglar vilka yrkesutgångar som eleverna inom respektive inriktning läser mot. Som exempel på detta kan nämnas att elever som utbildar sig mot yrken inom hästbranschen återfinns både inom inriktningen *djur*, och inriktningen *lantbruk*. Ytterligare otydligheter finns för inriktningen *skog* varunder så skilda yrkesutgångar som till exempel skogsmaskinförare eller sportfiskeguide är tänkta att rymmas.

Vidare är elevvolymerna och antalet utbildningsanordnare något som skiljer sig åt mellan inriktningarna. Två tredjedelar av eleverna går inriktningen *djur*, och det är också den inriktning som är representerad på flest skolor. Inriktningarna *skog* respektive *lantbruk* har omkring en femtedel av eleverna var, och de skolorna är oftare placerade utanför tätortsområden. Inriktning *trädgård* är mycket liten, men en svag ökning har kunnat skönjas de senaste åren. Inriktningen erbjuds numer bara på en handfull skolor, och då enbart från Mälardalsområdet och söderut, vilket branschen upplever som mycket problematiskt.¹

Genom Skolverkets referensarbete och dialog med det nationella programrådet och Naturbruksskolornas förening framgår att elever från naturbruksprogrammet i huvudsak tycks bli väl förberedda för arbetslivet, men att efterfrågan på elever från naturbruksprogrammet varierar.

Behovet av personer som är utbildade inom inriktningen *trädgård* överstiger till exempel vida det antal som utbildas. Arbetsmarknadens behov av utbildade elever inom inriktningen *lantbruk* är även det större än antalet som utbildas. Inom inriktningarna *djur* samt *skog* är bilden dock mer splittrad. Det är en relativt god arbetsmarknad för elever som utbildats mot travhästskötare, djursjukvård, arbete med forskningsdjur, skogsmaskinförare eller skogsvård. Däremot är arbetsmarknadens behov mindre än det antal elever som utbildas mot arbete med hund, sällskapsdjur samt ridhästar, och läget är oklart vad gäller behovet av utbildade mot viltvård, sportfiske och naturguidning.²

1 Skolverkets statistik, www.skolverket.se och uttalanden av programrådsledamöter

2 Arbetsförmedlingens bristindexlista, samt resonemang med det nationella programrådet för Naturbruksprogrammet och Skolverkets övriga referensarbete.

Ett kostnadstyngt program

Naturbruksprogrammet är bland de kostsammare gymnasieutbildningarna. Till viss del kan detta förklaras utifrån dyra investeringar och driftkostnader för till exempel maskinpark, speciallokaler och mark som används framförallt i yrkesämnena. Skillnaderna i kostnader är dock även de stora mellan inriktningarna, och den ovan beskrivna spridningen av yrkesutgångar inom samma inriktning kan dels medföra att vissa skolor inte får full kostnadsersättning för en utbildning, och dels att vissa skolor överkompenseras och får en icke avsedd konkurrensfördel. Här kan det finnas anledning att se över de modeller som ligger till grund för kostnadsberäkningarna.

Utöver själva utbildningskostnaden som elevens hemkommun står för, så tillkommer inte sällan andra kostnader i form av till exempel inackorderingstillägg, då en förhållandevis stor andel av eleverna studerar på annan ort än hemkommunen. Även för vårdnadshavare är det ofta högre kostnader förknippade med att ha sitt barn studerande på en naturbruksskola än någon mer närbelägen närboende och reskostnader räknas in.

Elevernas olika möjligheter att kunna söka inackorderingstillägg beroende på om huvudmannen är enskild eller offentlig lyfts av många skolor fram som begränsande för elevernas möjligheter att fritt välja utbildning. Fristående skolor tar emot alla elever som förstahandssökande och eleven kan ansöka om inackorderingstillägg från CSN, medan den offentligt drivna skolan måste teckna samverkansavtal med elevens hemkommun för att denne skall kunna tas emot som sökande i första hand, och därmed vara berättigad till inackorderingstillägg.

Det nationella programrådet tillsammans med flera skolor framhåller frågan om riksrekrytering för samtliga naturbruksutbildningar som angelägen, då de bedömer att en sådan på ett positivt sätt skulle effektivisera utbildningen, genom att ge möjligheter för skolorna att specialisera sig inom smalare områden, då den möjliga rekryteringsbasen skulle öka i omfattning.

Kopplingar till näringsliv och akademi

Det är svårt att få en samlad bild av hur naturbruksutbildningarna är kopplade till näringslivet. Förekomsten av lokala programråd och hur dessa används i formandet av utbildningen är oklart, men det är rimligt att anta att det varierar stort mellan skolorna och möjligen även mellan branscherna där det uppges vara svårare att få till en bra representation i programråden från branscher som domineras av få- eller enmansföretag, och som saknar någon sammanhållande intresseorganisation.

Skolor anger ofta att elevens första anställningar inte sällan sker på en arbetsplats där denne tidigare har haft apl. Skolorna anger vidare att det inte föreligger några avgörande problem när det gäller att hitta apl-platser för så gott som alla yrkesutgångar inom inriktningarna *lantbruk*, *skog* och *trädgård*. Däremot varierar det avseende olika yrkesutgångar inom inriktningen *djur* där den låga tillgången på platser inom djursjukvårdsrelaterade områden särskilt lyfts fram, vilket också påpekats av Djurbranschens yrkesnämnd. En följd av denna brist är att till exempel apl-platser inom veterinär verksamhet i det närmaste har blivit något av en handelsvara med uppbokningar många år i förväg.

Det är en för yrkesprogrammen hög andel av naturbrukseleverna som går vidare till akademiska studier. En tänkbar förklaring till detta är förekomsten

av yrkesutbildningar på universitetsnivå, framförallt inom ramen för Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, som ofta ses som en naturlig fortsättning för den naturbrukslev som vill läsa vidare. Exempel på sådana utbildningar kan vara lantmästare, veterinär, agronom eller skogsmästare. Flera av dessa utbildningar kräver naturvetenskaplig kompetens i varierande grad, och många av skolorna ger eleverna möjlighet att läsa sådana kurser antingen inom ramen för programfördjupningen, eller som utökat program.

Bedömningen är att allt fler skolor aktivt försöker öka kontaktytan mot forskningen inom området, och är med i olika forskningsprojekt där eleverna inom ramen för sin gymnasieutbildning bidrar med till exempel inventeringar, försöksodlingar eller andra fältförsök.

Omarbetning av inriktningarna föreslagen

Volymen av inriktningsgemensamma kurser är relativt liten jämfört med övriga program, endast 300 poäng. Då de programgemensamma kurserna omfattar 400 poäng blir utrymmet för programfördjupningen hela 900 poäng. Dessa 900 poäng använder skolorna på mycket olika sätt, vilket tillsammans med de fyra inriktningarnas stora bredd bidrar till att programmet dras med en viss otydlighet. Yrkesprogramsutredningen lyfte samma fråga och föreslog en ändring i programstrukturen och inriktningarna som ett sätt att komma åt problemet och skapa tydlighet.³

Skolverket har i redovisningen av ett regeringsuppdrag föreslagit att öka omfattningen av de inriktningsgemensamma kurserna, vilket också skulle medföra att de olika nya inriktningarna inte längre har samma antal inriktningspoäng. Inriktningarna hästhållning, lantbruk, trädgård och skogsbruk föreslås ha 700 inriktningsgemensamma poäng, naturturism 600 poäng och djurvård 500 poäng. Detta förslag redovisades i mitten av 2018. Skolor och branscher ser fram emot ett beslut i frågan, vilken har varit aktuell i många år.

3 SOU 2015:29: En yrkesinriktning inom teknikprogrammet. Delbetänkande av Yrkesprogramsutredningen.